

2018 Yükseköğretim Kurumları Sınavı Yerleştirme Sonuçları Üzerine Değerlendirme

ATILLA ARKAN, MUSTAFA ALTUNEL, MÜBERRA NUR EMİN

- 2018 Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) yerleştirme sonuçlarında öne çıkan konu ve sorunlar nelerdir?
  - YKS yerleştirme sonuçlarına göre boş kontenjanlar nasıl değerlendirilmelidir?
  - Okul türlerine göre YKS yerleştirme oranları liseler hakkında ne söylemektedir?
    - YKS yerleştirme sonuçlarına göre nasıl bir projeksiyon izlenmelidir?

GİRİŞ

2018 Türk eğitim sistemi için oldukça önemli gelişmelere sahne olmuştur. Toplumdan gelen tepkilere ve yanlış uygulamalara duyarsız kalamayan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın gündeme taşıdığı ortaöğretime geçiş sisteminde köklü değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliğin ardından yükseköğretime geçiş sistemi de revize edilmiştir. Yükseköğretime Geçiş Sınavı (YGS) ve Lisans Yerleştirme Sınavı (LYS) kaldırılarak Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) adında yeni bir sınav sistemi getirilmiş ve puan türleri sayısı azaltılmıştır.

2018'de ilk kez gerçekleştirilen YKS'ye yaklaşık 2,4 milyon öğrenci başvurmuştur. Başvuran 857 bin 240 aday tercihinin yerleşirken 1.524.172 aday yerleşmemiştir. Buna rağmen programlarda birçok boş kontenjan kalmıştır. Başvuranlar ile yerleşenler arasında makas sürekli artmaktadır. Üniversite programlarında kalan boş kontenjanlar; dünyada yükseköğretimin değişimi, ülkenin yükseköğretim kapasitesinin israfı ve yükseköğretimin kalite sorunlarını işaret etmesi bakımından oldukça önemlidir.

Verilere bakıldığında her geçen yıl bir önceki yıla göre üniversite geçiş sınavlarına başvuru sayısı

ATILLA ARKAN

Prof. Dr. Atilla Arkan Marmara İlahiyat Fakültesi (1991) mezunudur. Doktorasını (1999) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Felsefesi alanında yapmıştır. Ayrıca Malezya İslam Üniversitesi İslam Medeniyeti ve Düşüncesi Enstitüsü'nde 1996-1999 arasında ikinci doktora çalışması için bulunmuştur. 1994'ten itibaren Sakarya Üniversitesi'nde akademisyen olarak çalışmaktadır. 2013'te aynı üniversitede profesör olmuştur. 2012-2014 arasında misafir araştırmacı öğretim üyesi olarak Kanada McGill Üniversitesi İslam Çalışmaları Enstitüsü'nde bulunmuştur. İslam Düşüncesi ve Çağdaş İslam Düşüncesi alanında çalışmaktadır. SETA Eğitim ve Sosyal Politikalar Araştırmaları direktörüdür. İngilizce ve Arapça bilmektedir.

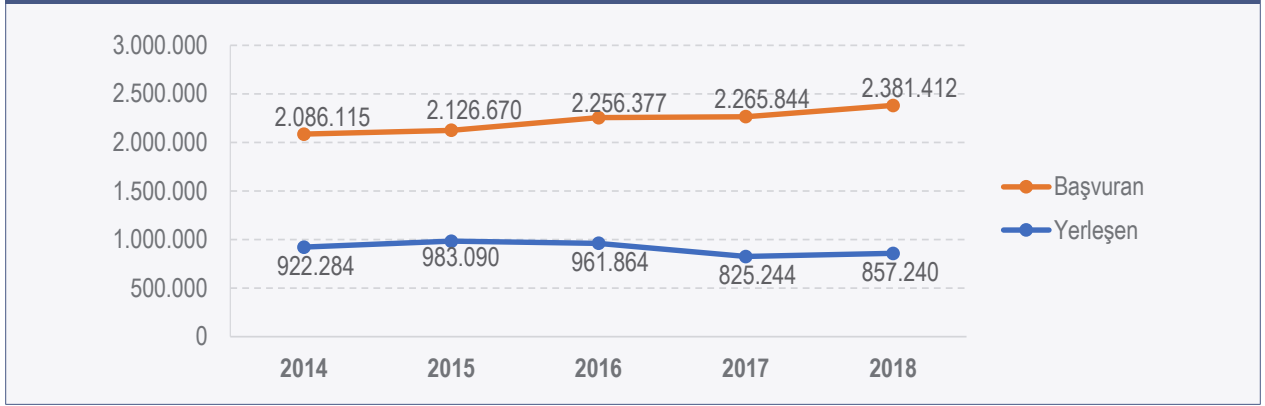
MUSTAFA ALTUNEL

2018'de Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nden şeref derecesiyle mezun olmuştur. Bilim ve fen eğitimi, eğitim yönetimi ve politikaları, eğitim programları ve öğretim alanlarında araştırmalar yapmaktadır. SETA Eğitim ve Sosyal Politikalar Direktörlüğü'nde araştırma asistanı olarak çalışmaktadır.

MÜBERRA NUR EMİN

Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden mezun olduktan sonra aynı üniversitenin Tarih Bölümü'nde yan dal yaptı. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde yüksek lisansını "Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Devlet Okullarında Karşılaştığı Sorunlar" başlıklı tez çalışmasıyla tamamladı. Aynı üniversitede doktora çalışmasına devam etmektedir. Eğitim sosyolojisi, eğitim politikaları, göç ve sosyal politikalar alanlarında çalışan Emin aynı zamanda SETA Eğitim ve Sosyal Politikalar Direktörlüğü'nde araştırma asistanı olarak çalışmaktadır.

GRAFİK 1. ÜNİVERSİTE SINAVINA BAŞVURAN VE YERLEŞEN ADAY SAYISI

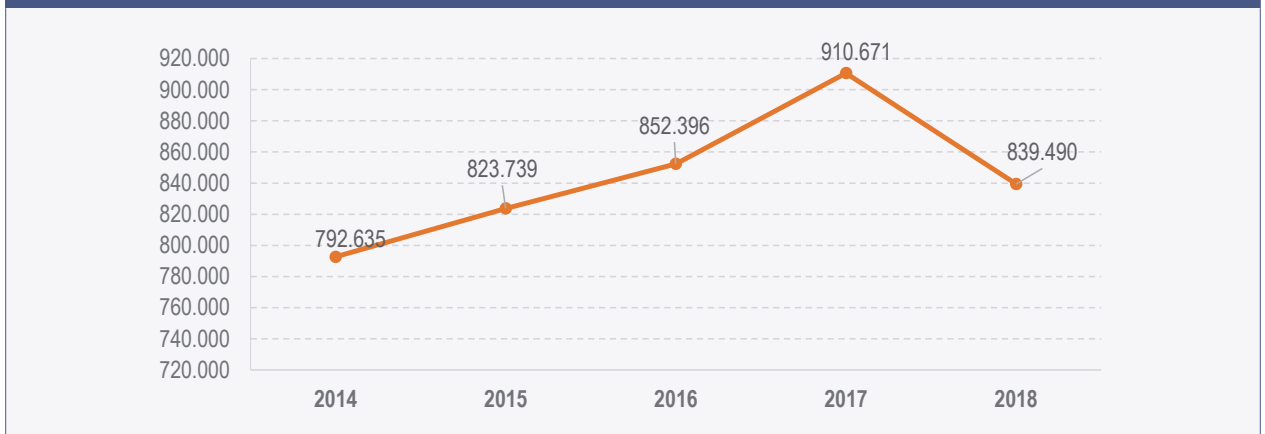
artmaktadır (Grafik 1). Ancak yerleşen aday sayısı ile başvuran aday sayısı arasındaki makas her geçen yıl daha fazla açılmaktadır. Zorunlu eğitimin on iki yıla çıkması ve okullaşmanın artması düşünüldüğünde bu sayı önümüzdeki yıllarda daha da artabilir. Aynı zamanda üniversiteye geçiş sınavlarına başvuran aday sayısının her geçen yıl artması toplum tarafından yükseköğretime olan talebin yükselmesiyle de açıklanabilir.¹ Meslek lisesi mezunlarının yeterince işe yerleşememesi de muhtemelen bu trendi desteklemektedir. Grafik 1’de görüldüğü üzere başvuran aday ile yerleşen aday sayısı arasındaki fark her geçen yıl artmaktadır.

1. “2018 Yılı Yükseköğretim Kurumları Sınavı Yerleştirme Sonuçları Raporu”, YÖK, (2018).

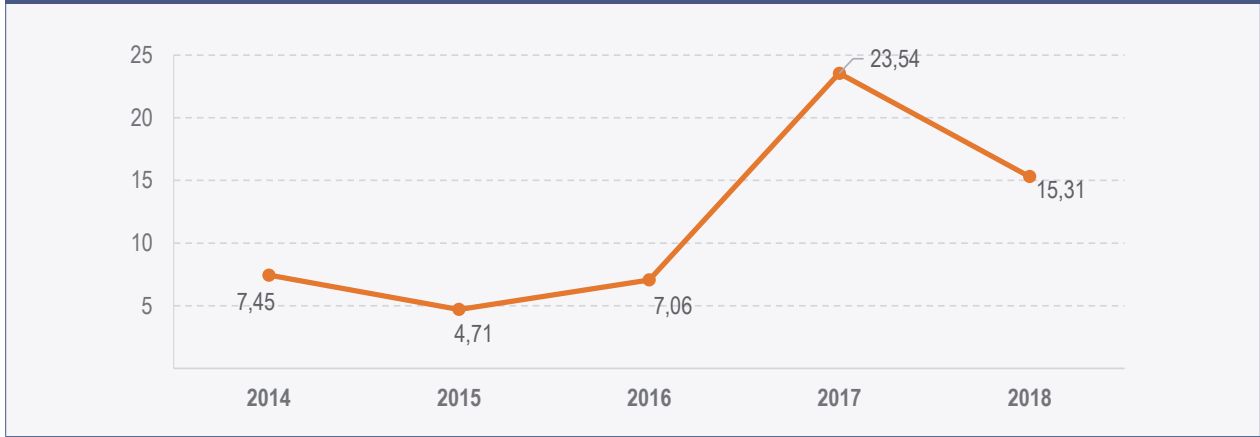
KONTENJANLAR VE DOLULUK ORANLARI

Arz-talep dengesi gözetilerek yükseköğretim kontenjanlarının planlı biçimde yönetilmesi gerekmektedir. Nitekim 2018’de 1,5 milyon öğrenci herhangi bir yükseköğretim kurumuna yerleşememiş, buna karşın 128 bin kontenjan boş kalmıştır. Her geçen yıl artarak devam eden bu probleme karşı YÖK’ün müdahale etmesi ve arz-talep dengesini kurması gerekmektedir. Aksi halde bu durum yükseköğretim politikalarını sürdürülebilir olmaktan çıkaracaktır. Önceki yıllarda (özellikle 2017’de) hızla artan yükseköğretim kontenjanları 2018’de oldukça düşürülmüş ve 2016 rakamının dahi altına çekilmiştir. Bu konuda geliştirilen politikaların veriye dayalı şekilde revize edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

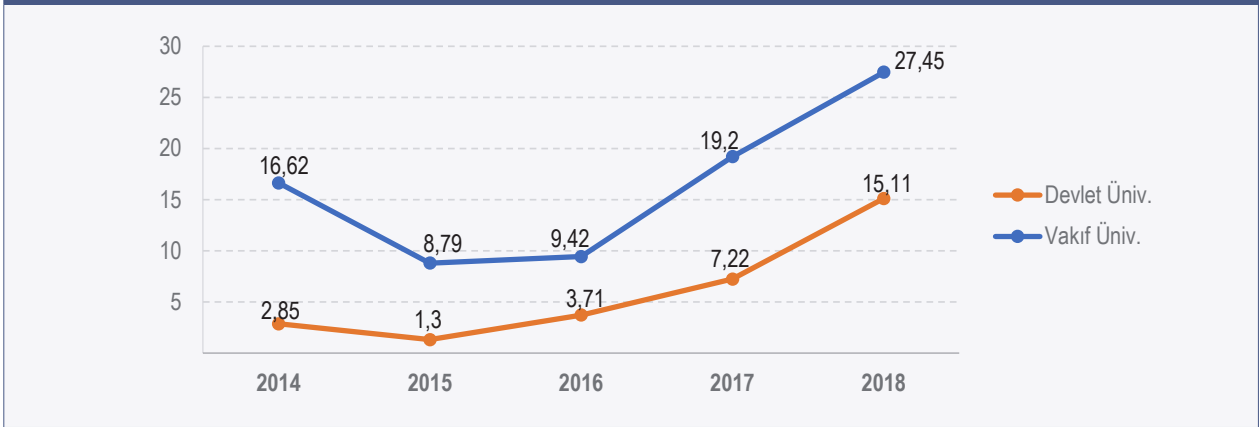
GRAFİK 2. YÜKSEKÖĞRETİM KONTENJANLARI

GRAFİK 3. YILLARA GÖRE BOŞ KALAN KONTENJAN ORANLARI (YÜZDE)

GRAFİK 4. LİSANS PROGRAMLARI BOŞ KONTENJAN ORANLARI (YÜZDE)

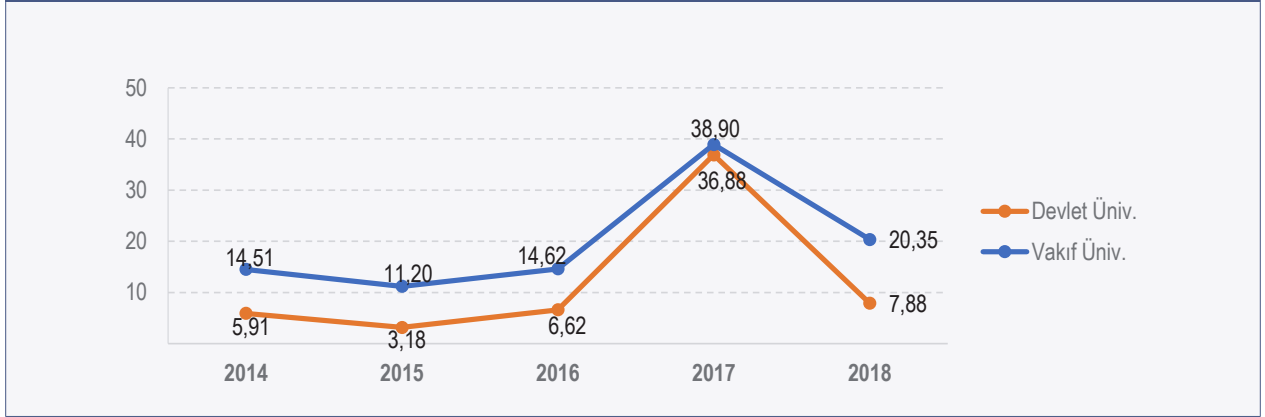
2014, 2015 ve 2016'da yükseköğretimde boş kontenjanlar beklenen oranlarda seyretmiştir. 2016 ve 2017'de boş kontenjan oranında ciddi artış olmuştur. Meslek liselerine tanınan sınavsız geçiş hakkının kaldırılması ve yükseköğretim kontenjanlarının bir önceki yıla göre ciddi oranda artırılması bunu etkilemiş olabilir. Eğer böyle ise üniversitelerin eğitim kalitesinden ziyade YÖK'ün 2017 projeksiyonunda zaafının olduğu anlaşılmaktadır. 2018'de ise durum değişmiştir. 2018'e gelindiğinde yine YÖK'ün aldığı ve uyguladığı kararlar ile yükseköğretim kurumlarının boş kontenjanlarında ciddi düşüş gözlenmiştir (Grafik 3). Bu ise 2017'nin boş kontenjanları konusunun daha ayrıntılı analizini zorunlu kılmaktadır.

Boş kontenjanların azalması ve buna bağlı olarak doluluk oranlarının artması oldukça önemli bir geliş-

medir. Ancak dikkatle incelenmesi gereken bir diğer istatistik lisans programlarındaki doluluk oranlarıdır. Grafik 4'te sunulan verilerden de anlaşılacağı üzere lisans programlarında boş kalan kontenjan devlet ve vakıf üniversitelerinde her geçen yıl artmaktadır. Beklentilerin aksine ortaya çıkan bu durum üzerine düşünülmesi ve önlem alınması gereken bir meseledir.

Son yıllarda artan bir grafik çizen lisans programlarının boş kontenjanlarının yanında önlisans programları daha değişken halde kendisini göstermektedir (Grafik 5). 2014, 2015 ve 2016'da kabul edilebilir bir oranda seyreden boş kontenjan 2017 yerleştirmeleriyle tepe noktasını görmüştür. Bu durumun sebeplerinden en önemlisi yukarıda da bahsedildiği üzere yükseköğretime sınavsız geçiş uygulamasının 2017'de kaldırılmasıdır. 2018'e gelin-

GRAFİK 5. ÖNLİSANS PROGRAMLARI BOŞ KONTENJAN ORANLARI (YÜZDE)

diğinde ise önceki yılın aksine önlisans boş kalan kontenjanlarda ciddi bir düşüş yaşanmıştır. Fakat 2017 istisna edilerek bakıldığında beş yıllık dilimde boş kontenjan oranının kaygı verici olarak istikrarlı bir şekilde arttığı görülmektedir. Boş kalan kontenjanlarda meydana gelen sert düşüşün sebepleri ise YÖK tarafından şu şekilde açıklanmıştır: Bazı programlarda kontenjan azaltılması gerçekleştirirken diğer taraftan gelecekteki istihdam öngörülerini dikkate alınarak devlet ve vakıf üniversitelerinin bazı önlisans programlarında artışa gidilmiştir.² Bu revize etme işlemi sayesinde örgün yüksek öğretim programlarında boş kontenjan yüzde 23,5 seviyesinden yüzde 15,3 seviyelerine gerilemiştir. Fakat beş yıllık dilimde boş kalan kontenjanlar sürekli artmaktadır. Nitekim 2018'in boş kalma oranı olan yüzde 15,3 rakamı 2016'nın yüzde 7,06 oranının iki katından fazladır. Önlisans programlarındaki okulu bırakma ve mezuniyet oranları da dikkate alındığında durum daha iyi anlaşılabilir. Eğer önlisans okulu bırakma oranları lisans ortalamasının üstünde ise bu çok daha fazla kaygı vericidir.

Yüksek öğretimde boş kalan kontenjanlar yüksek öğretimdeki eğitimin kalitesi, kaynakların verimli kullanılması ve ülke imkanlarının israf edilmemesi bakımından önemlidir. Öncelikle boş kalan konten-

janların fakülte, program ve üniversite bazlı beş veya on yıllık trendler halinde ayrıntılı analizi gerekmektedir. Muhtemel sebepler; programların işe yerleşme bakımından cazibesinin azalması mesleklerin kaybolması, üniversite, fakülte veya programlarda eğitimin kalitesinin düşük olduğuna dair öğrenci nezdinde oluşan kanaat ve son olarak yüksek öğretimle sunulan beceri ve donanımların düşüklüğü olabilir.

Boş kalan kontenjanların beş veya on yıllık trendler halinde fakülte, program ve üniversite bazlı ayrıntılı analizi bakımından ÖSYM, YÖK, üniversite yönetimleri, Yüksek Öğretim Kalite Kuruluna ve verilerin paylaşılması durumunda eğitimle ilgili sivil toplum kuruluşlarına görevler düşmektedir. Sebeplerin anlaşılması bakımından ise yeni kurulan Yüksek Öğretim Kalite Kurulu Başkanlığı ayrıntılı analizler sunabilir. Öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı, idari personel sayısı, eğitim öğretim sürecinde kullanılan yardımcı eleman sayısı, fiziksel kapasite, kütüphane ile laboratuvar imkanları, mezun takip sistemi, mesleklerin dönüşümüne uygun olarak eğitim programlarında yapılan değişiklikler, üniversitede aktif kulüp sayısı, üniversitenin stratejik hedeflerine yönelik mali imkanların kullanımı, üniversitenin yayın, proje ve patent sayıları gibi eğitimin kalitesine yönelik birçok bulgu Yüksek Öğretim Kalite Kurulu Başkanlığında bulunacaktır. Bu bulguların nitelikli analizi sebeplerin anlaşılmasına ve çözüm yollarına ışık tutacaktır.

2. "2018 Yılı Yüksek Öğretim Kurumları Sınavı Yerleştirme Sonuçları Raporu".

TABLO 1. ÖĞRENİM DURUMUNA GÖRE BAŞVURAN VE YERLEŞEN ADAY SAYILARI

	Başvuran Aday Sayısı	Yerleşen				
		Lisans	Önlisans	AÖF	Toplam	Toplam yerleşme Oranı (Yüzde)
Son Sınıf Düzeyinde	954.353	180.069	112.061	17.453	309.583	32,44
Önceki Yıllarda Yerleşmemiş	791.929	155.627	135.923	60.924	352.474	44,51
Daha Önce Yerleşmiş	397.614	29.857	40.681	35.861	106.399	26,76
Bir Yükseköğretim Programını Bitirmiş	191.644	26.168	21.895	21.585	69.648	36,34
Yükseköğretimden Kaydı Silinmiş	45.872	3.224	5.477	10.435	19.136	41,72
TOPLAM	2.381.412	394.945	316.037	146.258	857.240	36,00

Üniversitelerdeki eğitim kalitesiyle ilgili sorunların çözümünde birinci dereceden sorumlu YÖK ve üniversite yönetimleridir. Nitekim YÖK talebin düştüğü programları kapatarak, araştırma üniversitelerini belirleyerek, üniversiteleri belli odaklara yönlendirerek, yüksek lisans ve doktora burslarını ihdas ederek olumlu adımlar atmıştır. Boş kontenjanların artış trendinden anlaşılan bunlar yeterli değildir. Öğretim üyesinin sayısının artırılması, öğretim üyesinin niteliğinin artırılmasına yönelik tedbirler ve yine üniversite, fakülte ile programların eğitim kalitelerine göre geliştireceği ek tedbirler fark yaratacaktır. Üniversite yönetimlerinin ise eğitim kalite analiz sonuçlarına göre eğitim programlarının revizyonu, mesleklerin değişen beceri taleplerine uygun modeller geliştirilmesi, üniversitenin uluslararasılaştırılması, araştırma kapasitesinin artırılması, üretilen bilginin ticarileştirilmesi, mali kaynakların stratejik hedeflere uygun kullanımı, etkili mezun takip sistemi, öğrenci kulüpleri aracılığıyla sosyal ve kişisel becerilerin geliştirilmesi ve iş yerinde eğitimi de içeren yeni eğitim modelleri gibi çözümler üretmesi boş kontenjan sorununa çözüm üretebilir.

ADAYLARIN ÖĞRENİM DURUMLARINA GÖRE DAĞILIMI

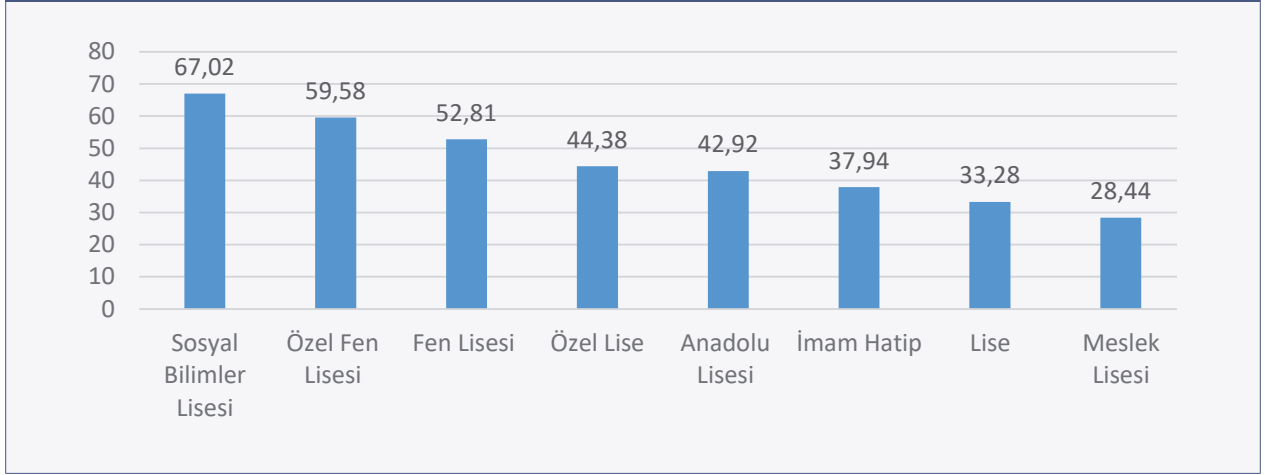
2018'de yükseköğretim kurumları sınavına başvuran adayların yaklaşık yüzde 41'i (954 bin 353) son sınıf düzeyinde öğrenimlerine devam eden öğrencilerden

yüzde 33'ü (791 bin 929) önceki yıllarda herhangi bir yükseköğretim programına yerleşmemiş öğrencilerden oluşmaktadır. Toplam başvuruların içerisindeki yüzde 25'lik (589 bin 258) grup ise daha önce bir yükseköğretim programını bitirmiş veya öğrenimine devam eden adaylardan oluşmaktadır (Tablo 1).

Bu durumun muhtemel sebepleri arasında adayların kayıtlı buldukları programlardan memnun olmamaları gösterilebilir. Bir diğer muhtemel sebep ise Açıköğretim Fakültesi'nde herhangi bir programa kayıtlı öğrencinin örgün bir programda öğrenim görme isteği olabilir. Her muhtemel sebebin temelinde ise adayların yükseköğretim kurumlarına geçişi sırasında etkili bir rehberlik alamamaları yatmaktadır. Daha nitelikli analizlerinin yapılabilmesi için ilgili kurumların bu verileri detaylandırması gerekmektedir. Örneğin daha önce yerleşmiş 397 bin 614 adayın kaçısı Açıköğretim Fakültesi programlarına kayıtlıdır?

Tablo 1'de sunulan önemli verilerden bir diğeri ise sınıf düzeylerine göre toplam yerleşme oranlarıdır. Görüldüğü üzere önceki yıllarda yerleşmemiş öğrencilerin yüzde 45'i bir üniversiteye yerleşmişken son sınıf okuyan öğrencilerin ancak yüzde 32'si bir üniversiteye yerleşme başarısı gösterebilmiştir. Diğer bir ifadeyle yerleşen adayların yaklaşık yüzde 45'i liseyi bitirdikten sonra üniversite imtihanına çalışmaya devam etmiştir. Bu durum bireylerin kaliteli yüksek öğrenim almak istemesi ve gelecek kaygılarıyla doğrudan

GRAFİK 6. OKUL TÜRLERİNE GÖRE YÜKSEK ÖĞRETİME GEÇİŞ ORANLARI (YÜZDE)

ilişkilidir. Adaylar kaliteli bir yüksek öğrenim almak ve gelecek kaygısını kaliteli gördükleri bir üniversitede iyi bir meslekle en aza indirgeme düşüncesiyle bir veya birkaç yıl sınavlara tekrar hazırlanmaktadır. Bu ise ilk ve orta öğretimde kalite sorunlarını veya verilen eğitimle üniversiteye yerleştirme sistemi arasındaki uyum konusunu öne çıkarmaktadır. İkinci şık doğru ise üniversite yerleşme sisteminin veriler ışığında ciddi tartışılmasını gerektirebilir.

OKUL TÜRLERİNİN YERLEŞME ORANLARI

Okul türlerine göre yükseköğretime geçiş oranlarına bakıldığında sosyal bilimler liselerinden sınava giren adayların yüzde 67'lik bir oranla birinci sırada olduğu görülmektedir. Sosyal bilimler lisesini yüzde 60'lık bir oranla özel fen liseleri takip etmektedir. Öğretmen liseleri yüzde 53'lük ciddi bir oranla üçüncü sırada kendisine yer bulmuştur. Grafik 6'da dikkat çekilmesi gereken önemli noktalardan biri ise meslek liselerinin yüksek öğrenime geçişte durumlarıdır. Meslek liselerinin mesleki beceri kazandırma odaklı eğitim öğretim yaptığı düşünüldüğünde akademik bilgiyi ve test tekniğini iyi kullanmayı gerektiren merkezi sınavlarda başarılı bir grafik çizememeleri anlaşılabilir. Bu durumun meslek liselerinde öğrenim görmüş veya gören yükseköğretim adaylarına dezavantaj oluşturmaması için beceri odaklı ölçme-de-

ğerlendirme yöntemleri geliştirilebilir. Ayrıca meslek lise ve yükseköğretime ile iş yeri arasındaki ilişkileri güçlendirecek iş yerinde eğitim modellerinin geliştirilmesi faydalı olur.

LİSE

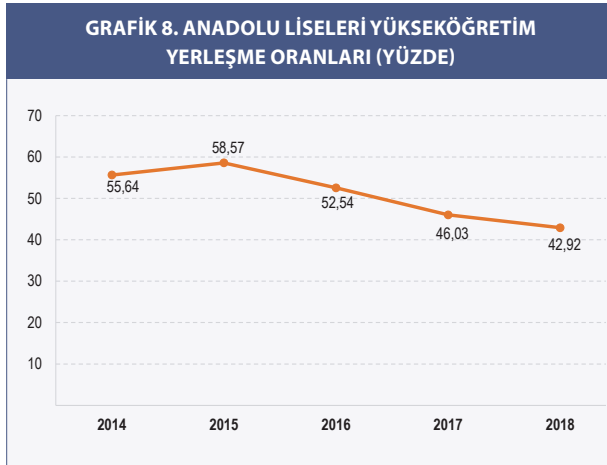
Genel liselerin Anadolu liselerine dönüştürülmesinden sonra lise okul türünden yükseköğretime geçiş sınavlarına başvuran aday sayısı her geçen yıl azalmakta (2016'da 733 bin, 2017'de 558 bin, 2018'de 423 bin) ve Anadolu lisesi okul türünden sınava başvuran aday sayısı artmaktadır ancak "lise" okul türü açısından düşünüldüğünde sınava başvuran aday sayısında gözlenen düşüş yerleşme oranlarını etkilememiştir. Grafik 7'de görüleceği üzere ufak da olsa yerleşme oranlarında gerçekleşen aşağı yönlü hareket beklenti dahilindedir.

GRAFİK 7. LİSE TÜRÜNE GÖRE YERLEŞME ORANLARI (YÜZDE)

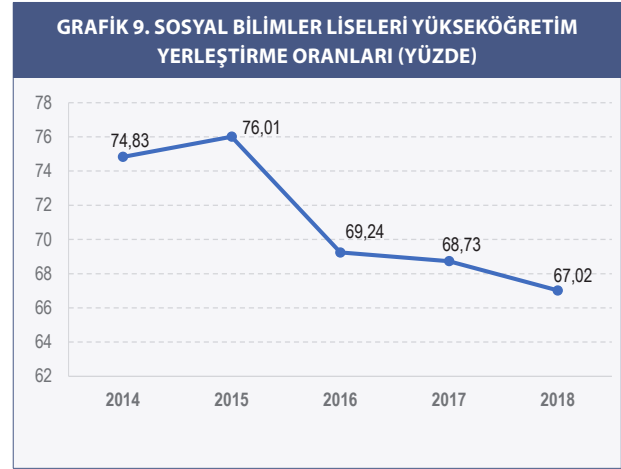
ANADOLU LİSELERİ

Yukarıda bahsedildiği üzere genel liselerin Anadolu lisesine dönüştürülmesinden sonra Anadolu liselerinden yükseköğretime geçiş sınavlarına başvuru sayısı artış göstermiştir (2016'da 291 bin, 2017'de 396 bin, 2018'de 539 bin). Bu artışla birlikte Anadolu liselerinin yükseköğretime geçişteki yerleşme oranlarında aşağı yönlü bir hareket gözlenmektedir (Grafik 8). Bu durumun muhtemel sebepleri arasında 4+4+4 eğitim sisteminin uygulanmaya başlanması ve 2016'da ilk mezunlarını vermesi de gösterilebilir. Grafikteki düşüşün öğrenci sayısının artması ve öğrenci profilinin değişmesiyle ilişkilendirilerek beklenen bir değişim olduğu söylenebilir ancak bu durum için önlem alınmadığı takdirde ciddi problemlere yol açabilecek bir risk potansiyeli taşıdığı unutulmamalıdır.

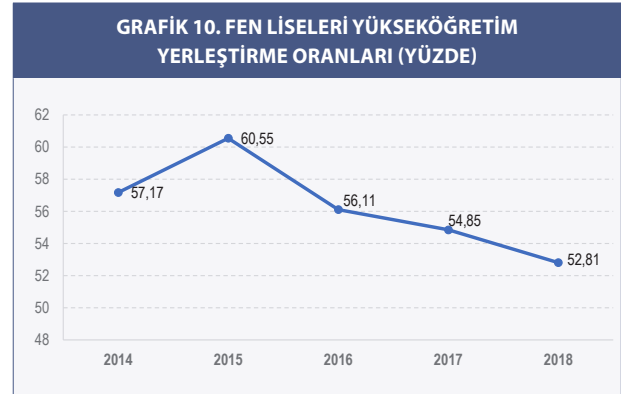

SOSYAL BİLİMLER LİSELERİ

Yükseköğretime geçiş sınavlarında en başarılı (Grafik 9) yerleşme oranına sahip sosyal bilimler liselerinin öğrenci sayıları şu şekildedir: 2016'da 2 bin 200, 2017'de 2 bin 300, 2018'de ise 3 bin 100. Öğrenci sayısının az olması ve eğitimde yakaladıkları kalite göz önüne alındığında sosyal bilimler liselerinin başarısı beklenti dahilindedir. Son yıllarda her okul türünde olduğu gibi yerleşme oranlarındaki düşüş sosyal bilimler liselerini de etkilemiştir. Bunun muhtemel nedeni ise gelen öğrenci profilinin değişmesi olarak söylenebilir.

FEN LİSELERİ

2016'da 17 bin, 2017'de 22 bin ve 2018'de 32 bine ulaşan fen lisesinden yükseköğretime geçiş sınav başvuruları düşünüldüğünde yerleşme oranlarında bir düşüş beklenmektedir. Bu beklentiye destekleyen bir diğer husus ise öğrenci profilinin değişmesidir. Nitekim Grafik 10'da sunulan grafikte görüleceği üzere fen liselerinin son dört yerleştirmede oransal olarak bir düşüşü görülmektedir. Son yıllarda yükseköğretime yerleşme oranlarına bakıldığında hemen her lise türünde –istisnalar dışında– aşağı yönlü bir eğilim görmek mümkündür (geçen yıllar mukayese edildiğinde birkaç lise türü dışında tüm lise türlerinde ortalama yüzde 1,5 düşüş gözlenmektedir). Ancak toplumda ve alanda kalitesini ispatlamış fen liselerinin yerleşme oranlarını arttırarak devam ettirmesi beklenmektedir.

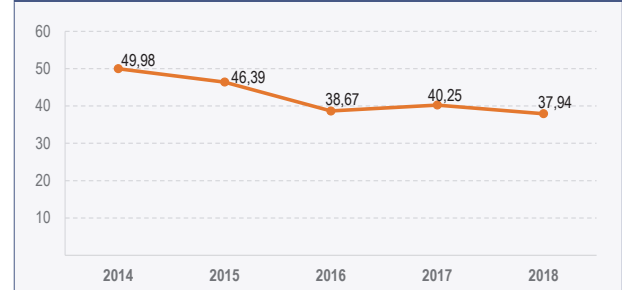
Toplumda nitelikli kabul edilen sosyal bilimler, fen ve Anadolu lisesi öğrencilerinin üniversiteye yerleşme oranlarının istikrarlı bir şekilde düşüşü ve bir veya iki sene tekrar hazırlandıktan sonra üniversiteye girmeleri çok kaygı vericidir. Ülkenin nitelikli insan kaynağı hayatın gerektirdiği becerilerle ilişkisi çok zayıf olan bir imtihanla başarılı olabilmek için senelerini vermektedir. Mesela fen lisesinde proje yapan öğrencilerin veya bir veya iki dil öğrenen sosyal bilim ve proje imam hatip lisesi öğrencilerinin kazandıkları becerilerin üniversiteye yerleştirme sisteminde karşılığı olamayabilmektedir. AK Parti'nin dersane olgusunu ortadan kaldırmak için verdiği mücadele hatırlandığında bu olgu daha da önem kazanmaktadır.

İMAM-HATİP LİSELERİ

İmam hatip liselerinden yükseköğretim sınavlarına başvuran aday sayıları yıllar itibarıyla şu şekildedir: 2016'da 199 bin, 2017'de 222 bin, 2018'de 234 bin. Gerçekleşen artışın yükseköğretim programlarına yerleşme oranlarında bir düşüşe sebep olacağı beklenmemektedir ancak Grafik 11'deki grafikten de anlaşılacağı üzere yıllar itibarıyla beklentilerin aksine bir düşüş söz konusudur. Veriye dayalı analizlerin ortaya konulması ve bu analizler sonucunda oluşturulacak politikalar sonucunda yükseköğretim yerleştirme oranlarında bir yukarı seyir görülebilir. Proje imam hatip liseleri çok farklı sosyal tabanlardan öğrenci almaktadır. Bunlardan bir kısmı ekonomik geliri düşük ve eğitime erişim imkanları kısıtlı ailelerin çocuklarıdır. Öğrenciler bu liseler aracılığıyla eğitim imkanına ulaşmaktadır. Diğer kesim ise orta sınıf çocukları olup hem dini bir kültür hem de akademik bir eğitim almak istemektedirler. Üçüncü bir sınıf ise orta sınıf üstü aile çocukları olup özellikle proje imam hatip liselerine imtihanla girmektedirler. İkinci ve üçüncü gruptaki öğrencilerin büyük bir kısmı temel bir dini eğitim alıp ilahiyat dışı kaliteli üniversitelere girmek istemektedirler. Proje imam hatip liselerinin bu noktada daha detaylı analizine ihtiyaç bulunmaktadır.

İmam hatip liselerinde yükseköğretime geçişte yerleştirme oranlarını yukarı çekebilmek için mesleki rehberliğe önem verilmesi, meslek ile kültür dersleri oranının iyi düzenlenmesi, öğrenci talep farklılıklarını yönetmeye imkan veren esnek müfredatlara, meslek bilgisi dersleri dışında kalan derslerin niteliğinin artırılmasına ve meslek dersleri hocaları ile öğrenciler arasında iyi bir uyumun oluşturulmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

GRAFİK 11. İMAM HATİP LİSELERİ YÜKSEKÖĞRETİM YERLEŞTİRME ORANLARI (YÜZDE)

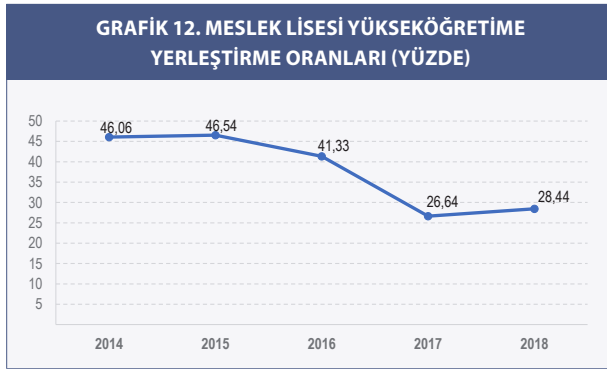
MESLEK LİSELERİ

Meslek liselerinden yükseköğretim geçiş sınavına başvuran aday sayısı 2016'da 758 bin, 2017'de 770 bin, 2018'de 853 bin olarak gerçekleşmiştir. Öğrenci sayısında meydana gelen bu yükselişin yanında 4+4+4 eğitim sisteminin uygulanması ile birlikte değişen öğrenci profilinin sürece dahil olması meslek liselerinin yüksek öğrenime yerleşme oranını olumsuz yönde etkileyen sebepler arasındadır.

2016'da son kez uygulanan sınavsız geçiş sisteminin 2017'de kaldırılması meslek liselerinin yükseköğretime geçiş oranlarını ciddi şekilde düşürmüştür (Grafik 12). Meslek liselerinin beceri odaklı eğitim öğretimi yaptığı göz önüne alındığında sınavsız geçişin kaldırılması büyük bir dezavantaj getirmiştir. Mevcut durumda uygulanan yükseköğretim kurumları sınavının bir meslek lisesi öğrencisinin lise hayatı boyunca edindiği becerileri ölçmesi oldukça zordur. Bu dezavantajın giderilmesi ve meslek lisesi öğrencilerinin yükseköğretime ulaşmasının önündeki engelle-

rin kaldırılması için edindikleri becerileri ölçecek bir ölçme-değerlendirme sistemine ihtiyaç duyulmaktadır. Akademik başarı, test soruları ve eleme sistemine dayanan YKS meslek becerilerini ölçmede oldukça yetersizdir. Meslek lisesi öğrencilerinin yükseköğretim sistemine yerleştirilmesine yönelik alternatif modeller ciddi bir şekilde tartışılmak durumundadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

- Her yıl önceki yıla göre yükseköğretime geçiş sınavlarına başvuru artmaktadır. Başka bir ifadeyle yükseköğretime talep artmaktadır. Okullaşmanın yükseldiği ve yükseköğretime ulaşmanın kolaylaştığı bir dönemde bu artış beklenti dahilindedir. Ancak burada önlem alınması gereken nokta arz kısmıdır. Arz-talep dengesinin geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınması için adayların beklentileri ve gelecek projeksiyonları ile istihdam öngörülerini dikkate alınarak kontenjanlarda planlama yapılmalıdır.
- 2017 ve 2018'deki yerleştirmelere bakıldığında boş kontenjanların yüzde 23,54'ten yüzde 15,31 seviyesine gerilediği görülmüştür. Bu gerilemenin birden çok sebebi vardır: Geçen yıllarda bazı programlara getirilen baraj uygulamasının YÖK tarafından esnetilmesi, yine YÖK tarafından özellikle önlisans programlarında kontenjan revizyon çalışmaları burada etkili olmuştur. Aynı zamanda boş kontenjan oranının 2017'de rekor seviyeye çıkmasında etkisi bulunan sınavsız geçiş uygulamasının kaldırılması sonucunda

ortaya çıkan belirsizlik 2018 itibarıyla azalmış ve bu durum boş kontenjanların sayısındaki düşüşte etkili olmuştur.

- Lisans ve önlisans programlarındaki doluluk oranları çalışmada detaylı biçimde incelenmiştir. 2017 ve 2018 yılları kıyaslandığında azalan boş kontenjan oranı lisans programlarında tam ters bir grafik çizerken her geçen sene bu programlardaki boş kontenjan istikrarlı bir şekilde artmaktadır. Bu durum yükseköğretimin kalitesi ve kaynakların verimli kullanılması açısından ciddi bir tehdittir.
- Üniversite programlarında kalan boş kontenjanlar sürekli artmaktadır. Bu dünyada yükseköğretimin değişmesi, Türkiye'de yükseköğretimin kalitesi, üniversitelerde reform ihtiyacı, programların yeterliliği ile revizyon ihtiyacı, yerleştirme sistemlerinin gerekli becerilerle ilişkisi, üniversitelerin beceri kazandırabilme kapasiteleri, üniversitelerin uluslararasılaşması ile markalaşması konularıyla yakından alakalıdır. Yükseköğretime başvuran ile yerleşen arasındaki makasın sürekli artması ve boş kalan kontenjanlar olgusu ülkenin yükseköğretim kapasitesinin israfı anlamına gelmektedir. Meselenin detaylı bir şekilde analize ihtiyacı vardır.
- Yükseköğretimde boş kontenjanlar gerçeğinin ayrıntılı analizi için öncelikle YÖK, ÖSYM, Yükseköğretim Kalite Kurulu Başkanlığı, üniversite yönetimlerine ve ilk ve orta öğretimdeki veriler bakımından Milli Eğitim Bakanlığına görevler düşmektedir. Çözüm noktasında ise YÖK, üniversite yönetimleri ve Milli Eğitim Bakanlığı gibi kurumlar bir adım öne çıkmaktadır.
- 2018'de herhangi bir yükseköğretim programına kayıtlı veya mezun durumda olan 589 bin 258 (yüzde 25) aday sınava tekrar başvuru yapmıştır. Bu oran beklenenin aksine oldukça yüksektir. Bu durumun da ayrıntılı analize ihtiyacı vardır. Muhtemel öneriler şöyle sıralanabilir:

- Ortaöğretimde etkili bir mesleki rehberlik ve yönlendirme yapılması önemlidir.
- YÖK, üniversite ve Milli Eğitim Bakanlığının üniversite ve bölümlerin gerçekçi bir şekilde tanıtılması için inisiyatifler geliştirmesine ihtiyaç duyulmaktadır.
- Kayıt olunan yükseköğretim programından memnuniyetsizlik durumunda programlar arası geçişe –sınava gerek olmadan– imkan sağlanması ve imkanların belli ölçülerde esnek hale getirilmesi faydalıdır.
- Herhangi bir programda kayıtlı veya mezun durumda olan adayların detaylı verileri bulunmadığından sağlıklı yorumlar yapılamamaktadır. Bu durumun önlenmesi adına ilgili kurumların detaylı verileri sunması gerekmektedir. Örneğin tekrar sınava başvuran adaylar içerisinde açıköğretim programlarına kayıtlı öğrenci oranı, lise okul türlerine göre oranlar, lisans ve önlisans programlarına kayıtlı öğrenci oranları paylaşılmalıdır. Yine yer değişikliği sayılarının üniversite, fakülte ve bölüm bazlı paylaşılması boş kontenjan olgusunun mahiyetinin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.
- Üniversiteye yerleşmede sosyal bilimler, fen ve Anadolu lisesi öğrencilerinin sayısının yıllar boyunca sürekli düşüş göstermesi çok dikkat çekicidir. Önceki yıllarda yerleşmemiş kişi oranının yaklaşık yüzde 45 olduğu verisi göz önüne alındığında bu öğrencilerin –birkaç yıl hazırlandıktan sonra– kaliteli gördükleri üniversitelere girdiği anlaşılmaktadır. Söz konusu öğrencilerin gözünde kaliteli yükseköğretim kurumu sayısı azdır. Başka bir açıdan ülkenin nitelikli insan kaynağı hayatın gerektirdiği becerilerle ilişkisi çok zayıf olan bir imtihanda başarılı olup kaliteli gördükleri üniversitelere girebilmek için senelelerini vermektedir. Becerilerin ölçümüne dayalı bir yerleştirme sistemine yönelik plan yapılması acil bir ihtiyaçtır.
- Meslek liselerinin mesleki beceri kazandırma odaklı eğitim-öğretim yaptığı düşünüldüğünde akademik bilgi ve test tekniğini iyi kullanmayı gerektiren merkezi sınavlarda başarılı bir grafik çizememeleri anlaşılabilir. Bu durumun meslek liselerinde öğrenim görmüş veya gören yükseköğretim adaylarına dezavantaj oluşturmaması için beceri odaklı ölçme-değerlendirme yöntemleri geliştirilebilir.
- Meslek lise ve meslek yükseköğretimiyle iş yeri arasındaki ilişkileri güçlendirecek iş yerinde eğitim modellerinin geliştirilmesi faydalı olacaktır.
- Eğitim dairesel işlediğinden sistemin tüm unsurlarını karşılıklı etkileşim ağlarında verilere dayalı analiz edip Türkiye'ye uygun ve çağın ihtiyaçlarını da karşılayan bir eğitim sistemine geçilmesi gerekmektedir. Süreklilik içinde bu değişimin yapılabilmesi ülkenin geleceğinin güvencesidir.